KUNSTEN
PUNT

The only way is up?

Een cijferanalyse van de internationalisering van de productie en de spreiding van de Vlaamse podiumkunsten (2000-2016)

BRUSSEL, 20 SEPTEMBER 2017
SIMON LEENKNEGT
GEGEVENSVERZAMELING EN -VERWERKING: CHRISTEL DE BRANDT EN TOM RUETTE

© WIJ/ZIJ, BRONKS (C) FKPH

Index

Samenvatting 03
Inleiding 06

1. Producties per seizoen 08
2. Opvoeringen in het buitenland 10
3. Productie en internationalisering 19
4. De relatie tussen internationale spreiding en productie 24

Samenvatting

Deze studie belicht het internationale karakter van de spreiding en de productie van de Vlaamse podiumkunsten. Het is een cijferanalyse die deel uitmaakt van het onderzoekstraject Reframing the International. De onderzochte gegevens zijn afkomstig uit de databank van Kunstenpunt en hebben betrekking op de periode tussen seizoenen 2000-2001 en 2015-2016.

Vergeleken met het begin van de onderzochte periode, worden er in recente seizoenen meer producties opgevoerd waarbij Vlaamse gezelschappen en productiehuizen betrokken zijn. Dit is een gevolg van een toename van het aantal hernemingen van oudere producties. Doorheen de onderzochte periode blijft het aantal nieuwe creaties relatief stabiel, tot het laatste seizoen. Waar in de eerste seizoenen vaker nieuw dan oud werk wordt opgevoerd, zien we in de laatste drie seizoenen het omgekeerde gebeuren.

Het aantal opvoeringen van Vlaamse producties buiten België stijgt tussen 2000 en 2016. Ook het aantal verschillende landen waarin deze opvoeringen plaatsvinden, stijgt. Aan het begin van het millennium vond de helft van alle buitenlandse opvoeringen plaats in Nederland. Zestien seizoenen later is dit nog maar een kwart. Frankrijk heeft Nederland voorbijgestoken als voornaamste buitenlandse markt en ook het aantal opvoeringen in andere Europese landen en landen buiten Europa is significant gestegen. Onder het gestegen aantal buitenlandse opvoeringen vinden we vooral meer opvoeringen van hernemingen van oudere producties.

Vlaamse gezelschappen en productiehuizen lijken meer en meer af te stappen van het traditionele, seizoensgebonden model. Volgens dat model wordt er elk seizoen een nieuwe productie gemaakt om mee te touren doorheen Vlaanderen. Eventueel gaat de tournee naar Nederland en doet men in latere seizoenen hernemingen van de productie als deze succesvol blijkt te zijn. De cijfers tonen aan dat een andere praktijk couranter is geworden: producties worden langer op het repertoire gehouden (dus meer hernemingen) om een bredere afzetmarkt dan België en Nederland te bedienen (te merken aan de stijging van het aantal opvoeringen, vooral van hernemingen, in Frankrijk, de rest van Europa en de rest van de wereld).

Ook op vlak van productie zien we enkele fundamentele wijzigingen tussen 2000 en 2016. Er zijn meer producties waarbij meerdere hoofd- en/of coproducenten betrokken zijn. In het begin van de onderzochte periode was bij meer dan de helft van de producties in de Kunstenpuntdatabank slechts één gezelschap of productiehuis betrokken. Op het einde van deze periode is ongeveer de helft van de producties een samenwerking van drie of meerdere organisaties.

De groei in samenwerkingen is tegelijk een groei in internationale samenwerkingen: tussen 2000 en 2016 zien we een verviervoudiging van zowel het aantal producties met minstens één buitenlandse partner als het aantal buitenlandse organisaties waarmee wordt samengewerkt. Die buitenlandse partners zijn ook uit meer verschillende landen dan vroeger afkomstig, hoewel de meeste uit Frankrijk, Nederland en Duitsland komen. Onder de buitenlandse organisaties zijn er vooral meer coproducenten, wat er op wijst dat Vlaamse hoofdproducenten vaker investeringen uit het buitenland zoeken dan voordien (over de precieze aard van de investeringen kunnen we aan de hand van de cijfers geen uitspraken doen). Het omgekeerde blijkt ook te gebeuren, want het aantal buitenlandse hoofdproducenten dat met een of meerdere Vlaamse coproducenten samenwerkt, neemt eveneens toe.

Het toegenomen aantal producties met minstens één buitenlandse partner stuwt de groei in het aantal buitenlandse opvoeringen en de grotere verscheidenheid aan landen waarin deze spreiding wordt gerealiseerd. Hier zien we dus een verband tussen de internationalisering op vlak van de spreiding en deze op vlak van productie. Dit wil evenwel niet zeggen dat de situatie voor producties met uitsluitend Belgische partners onveranderd is gebleven. Hoewel het aantal exclusief Belgische producties en het aantal buitenlandse opvoeringen dat ze realiseren relatief stabiel blijven doorheen de onderzochte seizoenen, spelen ook dit soort producties in meer verschillende landen dan vroeger.

In het hele verhaal over de internationalisering van de Vlaamse podiumkunsten zijn hoofdrollen weggelegd voor Nederland en Frankrijk. Nederland was vroeger het voornaamste buitenland en was in zekere zin een verlengde van het Vlaamse speelcircuit. Een aantal grafieken getuigen van die uitzonderlijke rol. Over de zestien seizoenen heen bekeken, wordt de top tien van belangrijkste speelplekken voor Vlaams werk in het buitenland vooral ingenomen door huizen in Nederland. Voor producties die zich minder op de buitenlandse markt richten was Nederland doorheen de onderzochte periode de belangrijkste afzetmarkt.

In recente seizoenen gedraagt Nederland zich echter meer zoals een ‘ander buitenland’. Het aantal opvoeringen van exclusief Belgische producties is er sterk gedaald tussen 2000 en 2016. Tegelijk tellen we meer Nederlandse partners in het productienetwerk van de Vlaamse podiumkunsten. Samenwerken met een Nederlandse hoofd- of coproducent lijkt meer dan vroeger een factor te zijn om toegang te krijgen tot deze Nederlandse markt. Hoewel het aantal opvoeringen van nieuwe creaties in Nederland naar beneden is gegaan, is het wel nog steeds de belangrijkste buitenlandse afzetmarkt voor nieuwe creaties. Bovendien zien we Nederlandse speelplekken opduiken onder de voornaamste buitenlandse podia, zowel voor producties met veel als voor producties met weinig buitenlandse opvoeringen.

Frankrijk heeft Nederland voorbijgestoken als voornaamste buitenland, toch als je kijkt naar het aantal opvoeringen dat er plaatsvindt en het aantal partners dat uit dit land afkomstig is. Mogelijk is dit een reactie op het wegvallen van speelmogelijkheden in Nederland. Maar in tegenstelling tot dat land, vinden vooral sterk internationaal georiënteerde producties (die vaak lang op het repertoire van de gezelschappen staan) een grote afzet in Frankrijk. In de top tien van podia die het vaakst Vlaamse producties programmeerden, komen ook Franse huizen voor. De voorname speelplekken in Frankrijk gedragen zich echter anders dan deze in Nederland. De belangrijkste Nederlandse zalen programmeren korte speelreeksen van veel verschillende Vlaamse producties. De voorname Franse huizen lijken te kiezen voor een beperkt aantal Vlaamse producties, die ze dan wel veel speelkansen geven. Over het algemeen biedt Nederland dus wel een diversere staalkaart van de Vlaamse podiumkunsten aan dan Frankrijk.

De cijfers in deze studie getuigen van het internationale succes van de Vlaamse podiumkunsten: producties van hier staan vaker op de buitenlandse planken en het netwerk van hoofd- en coproducenten achter deze producties heeft zich sterk uitgebreid en vertakt over verschillende landen. Maar bij dit beeld van groei horen enkele bedenkingen. Zo speelt de groei tussen 2000 en 2016 zich vooral af in Europa: het aantal opvoeringen buiten het continent en het aantal niet-Europese partners zijn wel gestegen, maar vormen nog steeds een minderheid. Bovendien heeft niet elk Vlaams gezelschap of productiehuis een uitgebreide internationale werking. Het aantal producties met minder dan twintig buitenlandse opvoeringen ligt bijna vier keer hoger dan het aantal producties met twintig of meer buitenlandse opvoeringen.

En ondanks de sterke groei van het aantal producties met minstens één buitenlandse partner, zijn bij het merendeel van producties in elk seizoen uitsluitend Belgische organisaties betrokken.

Uit gesprekken met professionals uit de Vlaamse podiumkunsten — gepubliceerd in een apart verslag — weten we dat internationaal werken de nodige investeringen vereist. Naast artistieke en beleidsmatige overwegingen, speelt het financiële aspect dus zeker mee in de keuze om niet met buitenlandse partners te werken of om niet of weinig buiten België te spelen.

Deze gesprekken bieden ook andere inzichten die we kunnen koppelen aan de cijfers. Zo geven de professionals aan dat bijdragen van coproducenten de voorbije jaren lager zijn dan voorheen, waardoor ze naar aanvullende budgetten moeten zoeken. Dit verklaart de sterke groei in het aantal buitenlandse coproducenten. Maar er zijn signalen dat internationaal werken de laatste tijd zijn limieten bereikt en zelfs onder druk komt te staan. Volgens de professionals bereiken de (coproductie)budgetten in de meest recente seizoenen een dieptepunt en stellen coproducenten meer en andere eisen. Buitenlandse podia en festivals zouden zich harder opstellen in onderhandelingen over uitkoopsommen of beginnen meer te focussen op de lokale podiumkunsten. Buitenlandse (en binnenlandse) programmatoren zouden minder risico nemen om nieuw of jong werk te tonen. Deze fenomenen houden mogelijk verband met de cijfers uit de meest recente seizoenen die een einde van de groei aankondigen. Zo stagneren het aantal buitenlandse opvoeringen en het aantal verschillende landen waarin dat gebeurt tussen 2013 en 2016. Het aantal producties met minstens één buitenlandse partner maakt een val in seizoen 2015-2016. Het aantal buitenlandse opvoeringen van deze producties begint in het seizoen daarvoor al te dalen. Omstreeks dezelfde periode merken we lichte dalingen bij de aantallen buitenlandse hoofd- en coproducenten. Ook het aantal nieuwe creaties kent een dip in het laatste seizoen.

Inleiding

Wanneer men het heeft over de internationalisering van de kunsten, kan men niet omheen de vraag van export: hoeveel tentoonstellingen, concerten en podiumproducties van kunstenaars, groepen en gezelschappen uit Vlaanderen en Brussel waren in het buitenland te zien? In deze bijdrage ligt de focus op podiumproducties vanaf het begin van het nieuwe millennium. Uit vorige studies van Kunstenpunt, zoals *After the Growth* en *Productie en spreiding. Een bodemonderzoek*,[01] bleek dat in deze periode het buitenland een steeds belangrijkere afzetmarkt is geworden voor de Vlaamse podiumkunsten. In het kader van het onderzoekstraject Reframing the International worden de gegevens over de internationale spreiding van de Vlaamse podiumkunsten opnieuw onder de loep genomen.

De databank van Kunstenpunt, waar de gegevens voor deze en eerdere studies uit afkomstig zijn, wordt actief aangevuld met informatie over podiumproducties waarbij Vlaams gesubsidieerde kunstenorganisaties betrokken zijn. Dit laat ons toe om de eerdere studies up-to-date te maken met gegevens uit recentere seizoenen en de gegevens van vroegere seizoenen aan te vullen en te corrigeren waar nodig. Tijdens de vele en steeds efficiëntere verkenningen van de databank zijn bovendien nieuwe inzichten en te onderzoeken pistes opgedoken, waarvan een aantal in deze paper worden behandeld.

Hoe is de internationale spreiding van producties van Vlaamse gezelschappen en producenten geëvolueerd sinds 2000? Hoeveel opvoeringen waren er in het buitenland en in welke landen? Ging het om opvoeringen van nieuwe creaties of hernemingen van ouder werk? Welke landen vormden de belangrijkste afzetmarkten en voor wie? Welke buitenlandse zalen toonden het vaakst Vlaams werk? Welke relatie hadden de Vlaamse gezelschappen en producenten met deze buitenlandse speelplekken? Dit zijn enkele van de vragen die aan bod komen in deze studie.

We moeten voor ogen houden dat internationaal werken in de Vlaamse podiumkunsten niet beperkt is tot het exporteren van Vlaamse voorstellingen. Al in 2007 concludeerde het Vlaams Theaterinstituut (VTi) dat niet alleen het aantal Vlaamse voorstellingen in het buitenland was gestegen, maar ook het aantal buitenlandse partners in de productie van de 'Vlaamse' podiumkunsten.[02] Deze studie behandelt daarom niet louter het aspect van presentatie, maar ook het aspect van productie: hoe zijn de netwerken van hoofd- en coproducenten geëvolueerd sinds 2000? Hoe internationaal zijn deze netwerken? Hoeveel producties waren samenwerkingen tussen binnen- en buitenlandse organisaties?

---

01 Joris Janssens, *After The Growth. Trends in the International Production and Distribution of the Performing Arts*, 2016; Joris Janssens en Delphine Hesters, *Productie en spreiding. Een bodemonderzoek. Over veranderende modellen voor de productie en spreiding van podiumkunsten (2001-2014)*, 2016. De internationale spreiding van de Vlaamse podiumkunsten (en subdisciplines) wordt ook behandeld in een aantal oudere studies van Kunstenpunt en zijn voorganger, het Vlaams Theaterinstituut. Zie o.a.: Joris Janssens, Sofie Joye en Bart Magnus, "Drama on the International Market. The Impact of the Crisis on the International Production and Presentation of Performing Arts from Flanders", in: *Transformers. Landscape Sketch for the Performing Arts From Flanders and Beyond*, 2014, pp. 105-120; Bart Magnus e.a., "Counting Steps. Evolutions in 'Flemish Dance' from an International Perspective (1993-2011)", in: *Perspective: Dance*, 2013, pp. 31-48; Joris Janssens, "Metamorphosis Revisited. Sixteen Seasons of Stage Productions (1993-2009)", in: *Ins and Outs. A Field Analysis of the Performing Arts in Flanders*, 2011, pp. 15-52; Joris Janssens en Dries Moreels, "Metamorfose in podiumland. Twaalf seizoenen podiumproducties (1993-2005)", in: *Metamorfose in podiumland. Een veldanalyse*, 2007, pp. 33-79.

02 Janssens en Moreels, "Metamorfose in podiumland", p. 73.

Hoeveel buitenlandse hoofd- en coproducenten waren er bij deze producties betrokken? Uit welke landen kwamen deze buitenlandse partners? Hoe verhoudt het hebben van buitenlandse partners zich tot spelen in het buitenland?

Vooraleer we ingaan op de vragen naar de internationalisering op het vlak van presentatie en productie, bekijken we het totale plaatje van de podiumkunsten uit Vlaanderen en Brussel: hoeveel producties werden opgevoerd in de onderzochte periode (de zestien seizoenen tussen 2000-2016) en over hoeveel nieuwe creaties en hernemingen gaat dit?[03]

De cijferanalyses in deze paper kwamen al gedeeltelijk aan bod in een reeks van blogposts over internationaal werken in de Vlaamse podiumkunsten. Een aparte online publicatie behandelt specifiek de situatie van de Vlaamse podiumkunsten voor een jong publiek.

03 Met 'hernemingen' bedoelen we producties die al in een eerder seizoen werden gemaakt en gespeeld. Een seizoen begint hier in juli en eindigt in juni.

1. Producties per seizoen

De databank met podiumproducties wordt sinds de jaren negentig onderhouden door achtereenvolgens het VTi en Kunstenpunt. Deze omvat gegevens over alle producties in de podiumkunsten waarbij tenminste één (via het Kunstendecreet of verwante Vlaamse ondersteuningsmechanismen) gesubsidieerde kunstenorganisatie betrokken is geweest. Dit gaat dan over professionele gezelschappen en productiehuizen die officieel in Vlaanderen of Brussel zijn gevestigd.[04] Hun rol in deze producties kan die van hoofdproducent of coproducent zijn (dat betekent dat er ook producties worden opgenomen waarbij er wel Vlaamse coproducenten betrokken zijn, maar waarvan alle hoofdproducenten buitenlanders zijn).[05]

Grafiek 1 geeft weer hoeveel verschillende producties er werden opgevoerd tussen de seizoenen 2000-2001 en 2015-2016 .

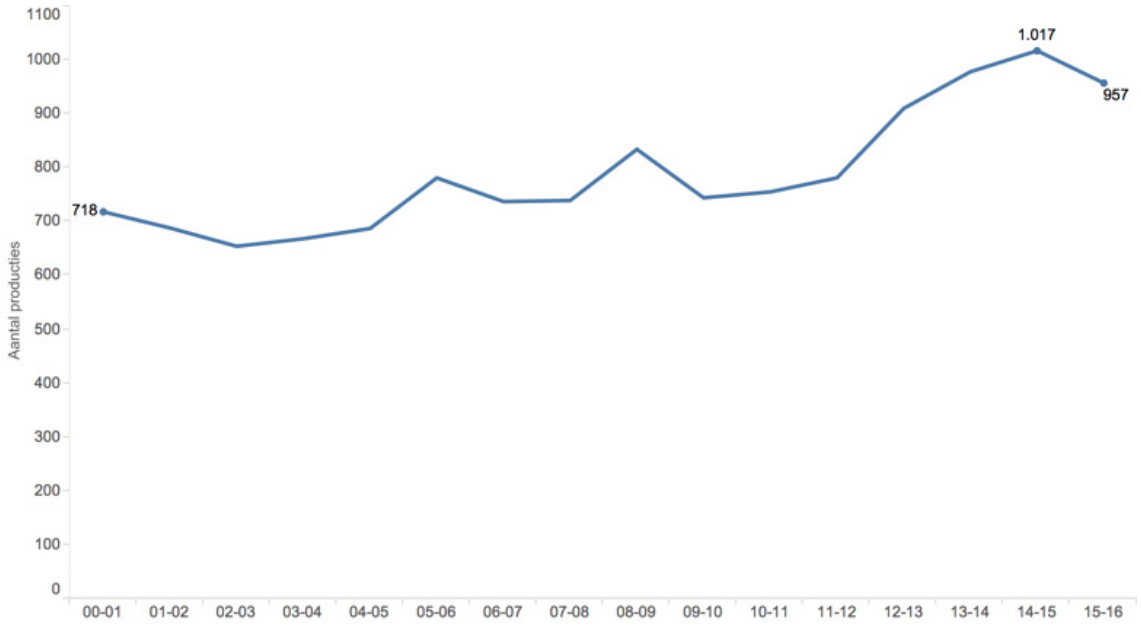

GRAFIEK 1 Producties waarbij Vlaamse gezelschappen en productiehuizen betrokken waren, per seizoen (2000-2016)

De blauwe lijn in grafiek 1 geeft het aantal producties per seizoen weer. Ze begint in 2000-2001, een van de eerste seizoenen waarover we gegevens bijhouden over opvoeringen in het buitenland (deze gegevens komen aan bod in de andere grafieken). De blauwe lijn eindigt in 2015-2016, het meest recente seizoen waarover we complete informatie hebben.

---

04 In de rest van de bijdrage wordt gesproken over Vlaamse gezelschappen en productiehuizen, met dien verstande dat 'Vlaams' ook verwijst naar organisaties en individuen die een gemengde internationale achtergrond hebben of hun artistieke praktijk in meerdere landen tegelijk uitoefenen.

05 De databank maakt een onderscheid tussen de volgende functies van organisaties: 'producent', 'gezelschap', 'uitvoering' (in deze studie samengenomen onder de noemer 'hoofdproducent'), 'coproducent', 'in samenwerking', 'koepelproductie' en 'spreiding' (samengenomen onder de noemer 'coproducent').

In 2000-2001 werden 718 verschillende producties opgevoerd waarbij tenminste één Vlaams gezelschap of productiehuis betrokken was. We zien daarna pieken in 2005-2006 en in 2008-2009. Na een tijdelijke dip in 2009-2010, blijft de lijn een aantal seizoenen stijgen tot een hoogtepunt van 1.017 producties in 2014-2015. In het laatste seizoen daalt dit aantal terug, naar 957.

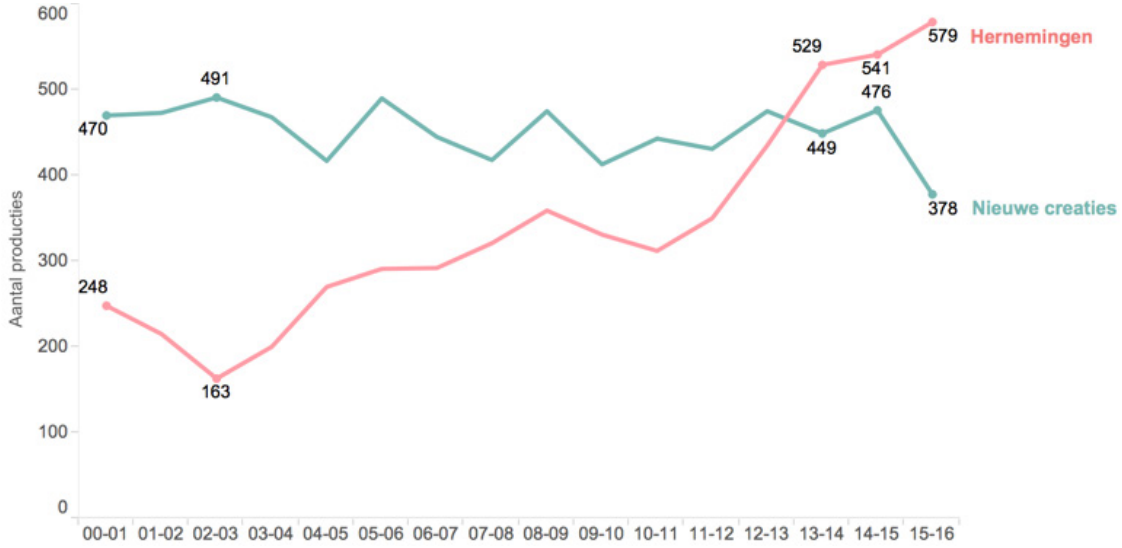

GRAFIEK 2 Nieuwe creaties en hernemingen waarbij Vlaamse gezelschappen en productiehuizen betrokken waren, per seizoen (2000-2016)

Voor elk seizoen weten we welke producties nieuwe creaties waren en welke hernemingen. In **grafiek 2** worden per seizoen de aantallen nieuwe creaties (groenblauwe lijn) en de aantallen hernemingen (roze lijn) apart weergegeven.

In 2000-2001 werden 470 nieuwe producties gecreëerd. In de volgende seizoenen blijft het aantal nieuwe creaties relatief stabiel. Het hoogste aantal van de onderzochte seizoenen vinden we in 2002-2003 (491). Nergens stijgt het boven 500. Het daalt ook bijna nergens onder 400. In 2014-2015 werd er ongeveer evenveel (476) nieuw werk gemaakt als in 2000-2001. In 2015-2016 stellen we echter een trendbreuk vast en daalt het aantal tot 378.

De hernemingen vertonen een heel ander beeld. In 2000-2001 is een derde van alle producties in dat seizoen een herneming. In 2002-2003, het seizoen met het minste aantal hernemingen (163), is dit zelfs verhoudingsgewijs een vierde. Daarna zien we een overwegend stijgende trend, waarbij het aantal hernemingen vanaf 2013-2014 (529) hoger ligt dan het aantal nieuwe creaties (449). In 2015-2016 is de situatie bijna volledig omgekeerd aan het eerste seizoen van de vergelijking: 579 hernemingen ten opzichte van 378 nieuwe creaties. Tegenover 2014-2015 (541) stijgt het aantal hernemingen, terwijl het aantal nieuwe creaties met bijna honderd daalt.

Deze observaties kunnen we koppelen aan grafiek 1. De stijging in het totale aantal producties per seizoen die na 2009-2010 plaatsvindt is vooral een gevolg van het stijgend aantal hernemingen. In het laatste seizoen, 2015-2016, bereikt het aantal hernemingen een hoogtepunt. Het totale aantal producties daalt echter in dat seizoen door een dip in het aantal nieuwe creaties.

2. Opvoeringen in het buitenland

Nu gaan we in op de internationale spreiding van de Vlaamse podiumkunsten. **Grafiek 3** toont aan waarom vorige studies van Kunstenpunt stellen dat buitenlandse speelplekken aan belang hebben gewonnen en voegt informatie toe over recentere seizoenen.

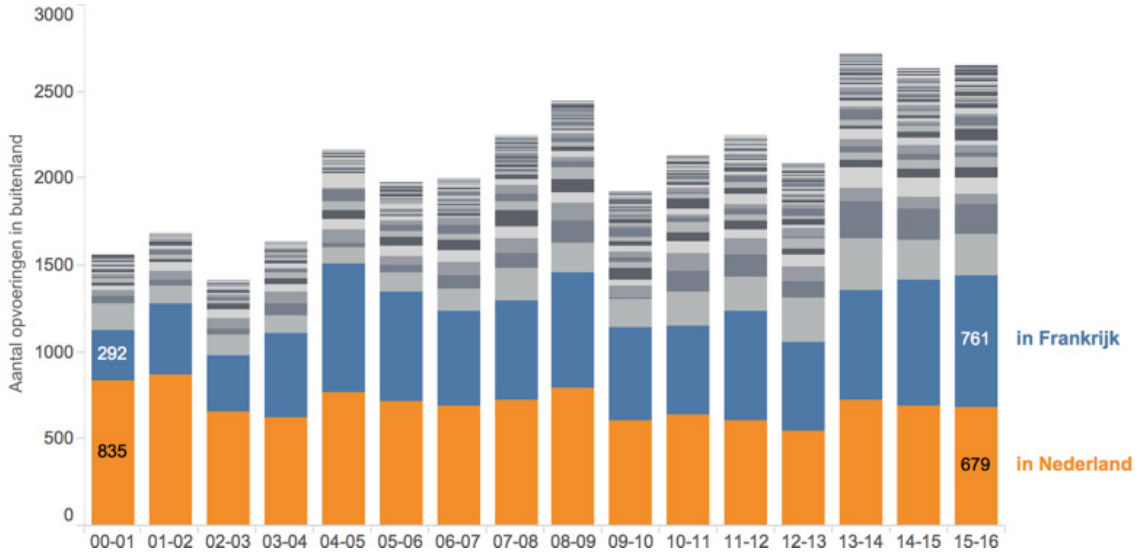

GRAFIEK 3 Opvoeringen van Vlaamse gezelschappen en productiehuizen in het buitenland, per seizoen (2000-2016)

In grafiek 3 zien we het aantal opvoeringen in het buitenland tussen 2000 en 2016. Meer bepaald gaat het hier om opvoeringen van producties waaraan tenminste één Vlaamse hoofdproducent verbonden was (producties met exclusief buitenlandse hoofdproducenten zijn hier dus uit weggelaten).[06] Hoe meer opvoeringen, hoe groter de balk. In 2000-2001 tellen we in de databank 1.561 opvoeringen in andere landen dan België. In de laatste drie seizoenen is dit aantal aanzienlijk hoger. Een hoogtepunt werd bereikt in 2013-2014, met 2.715 voorstellingen in het buitenland. In de twee seizoenen erna daalt dit aantal licht (2.632 in 2014-2015 en 2.652 in 2015-2016).

Binnen elke balk wordt het aantal opvoeringen gegroepeerd per land. De landen zijn met verschillende kleuren aangegeven. Tellen we het aantal verschillende landen per seizoen, dan merken we dat dit ook is toegenomen. In 2000-2001 werd er in 28 verschillende landen buiten België gespeeld. In 2014-2015 zijn dit 57 verschillende landen, het hoogste aantal tot nu toe. In het laatste seizoen, 2015-2016, blijft dit hoog met 55 verschillende landen.

Nederland (oranje) en Frankrijk (blauw) zijn duidelijk de landen waarin het vaakst werd gespeeld. De andere landen (aangegeven met grijstinten) hebben elk een veel kleiner aandeel.

---

06 De opvoeringen van producties met exclusief buitenlandse hoofdproducenten en Vlaamse coproducenten worden slechts gedeeltelijk bijgehouden in de databank van Kunstenpunt. Evenmin houden we alle opvoeringen in België bij (alleen premières in België worden geregistreerd). Om die redenen beperkt Kunstenpunt zich tot een zo volledig mogelijk beeld van buitenlandse opvoeringen van producties met Vlaamse hoofdproducenten.

Onder deze landen tellen vooral Europese landen de meeste opvoeringen (Duitsland, het Verenigd Koninkrijk, Oostenrijk, Zwitserland, Spanje).

Wanneer we de seizoenen 2000-2001 en 2015-2016 met elkaar vergelijken, zien we dat het aantal opvoeringen in Nederland is gedaald (835 in 2000-2001, tegenover 679 in 2015-2016). Traditioneel was Nederland het belangrijkste buitenland voor Vlaamse producties.[07] Met een opvallende toename van 292 opvoeringen in 2000-2001 naar 761 in 2015-2016, heeft Frankrijk de toppositie van Nederland overgenomen. Ook het aandeel van opvoeringen in andere landen is merkbaar groter geworden. De internationale 'expansie' van de Vlaamse podiumkunsten vond dus plaats buiten Nederland.

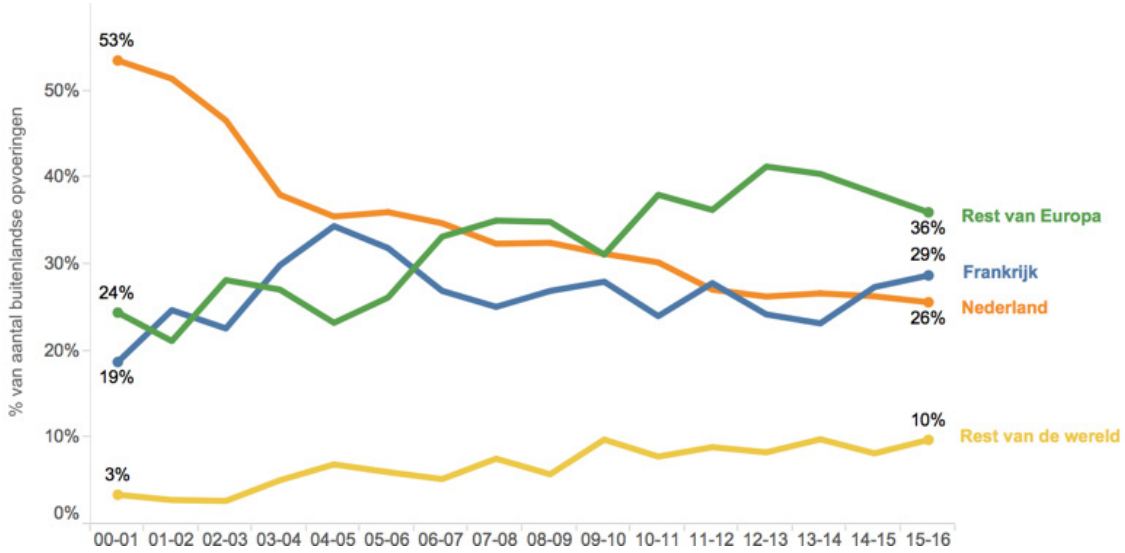

GRAFIEK 4 Het relatieve belang van opvoeringen in Nederland, Frankrijk, de rest van Europa en de rest van de wereld, per seizoen (2000-2016)

Grafiek 4 onderstreept deze vaststelling. De grafiek toont het aandeel van vier regio's in de internationale spreiding. Dit aandeel is berekend op het totale aantal buitenlandse voorstellingen in het seizoen in kwestie. Het percentage geeft dus het relatieve belang van die regio per seizoen weer. Omdat er met voorsprong het meest in deze landen werd gespeeld, worden het aandeel van Nederland (oranje) en dat van Frankrijk (blauw) apart weergegeven. Daarnaast wordt het aandeel van alle andere Europese landen samengenomen in de groene lijn. Het aandeel van alle landen buiten Europa wordt voorgesteld door de gele lijn.

In 2000-2001 stond Nederland in voor meer dan de helft (53%, deze percentages zijn afgerond) van alle buitenlandse opvoeringen in dat seizoen. In 2015-2016 is dit nog maar 26%. Frankrijk is dan weer belangrijker geworden: 19% van alle buitenlandse opvoeringen in 2000-2001, tegenover 29% in 2015-2016. Ook het relatieve belang van andere Europese landen en landen buiten Europa is aanzienlijk toegenomen ten opzichte van 2000-2001.

---

07 Zie ook Janssens en Hesters, *Productie en spreiding. Een bodemonderzoek*, p. 21.

GRAFIEK 5 Opvoeringen van nieuwe creaties en hernemingen in Nederland, Frankrijk, de rest van Europa en de rest van de wereld, per seizoen (2000-2016)

In **grafiek 5** bekijken we de vier regio's afzonderlijk. Bovenaan bevinden zich de opvoeringen in Nederland, daaronder deze in Frankrijk, dan deze in andere Europese landen en helemaal onderaan de opvoeringen in de rest van de wereld. We maken een bijkomend onderscheid tussen opvoeringen van nieuwe creaties (groenblauw) en opvoeringen van hernemingen (roze).
Vergelijken we de situatie in Nederland in 2000-2001 met deze in 2015-2016, dan valt op dat het aantal opvoeringen van nieuwe creaties is gedaald (497 tegenover 339). Het aantal opvoeringen van hernemingen is in het eerste seizoen (338) bijna exact hetzelfde als in het laatste seizoen (340). De groenblauwe lijn en de roze steken elkaar in meerdere seizoenen voorbij, om in het laatste jaar op bijna hetzelfde punt samen te komen.

In de andere regio's zien we een heel ander beeld. In Frankrijk, de rest van Europa en de rest van de wereld zijn er over het geheel genomen beduidend meer opvoeringen van hernemingen dan van nieuwe creaties.

In Frankrijk is er in 2015-2016 meer dan een verdubbeling van het aantal opvoeringen van hernemingen ten opzichte van 2000-2016 (552 ten opzichte van 202). We mogen echter niet uit het oog verliezen dat de opvoeringen van nieuwe creaties in Frankrijk eveneens zijn toegenomen (90 in 2000-2001 tegenover 209 in 2015-2016).

In de rest van Europa nemen beide aantallen tevens toe, maar stijgen de opvoeringen van hernemingen sterker: 259 in 2000-2001 tegenover 731 in 2015-2016. Een gelijkaardige evolutie heeft plaatsgevonden in de rest van de wereld, waar we in 2000-2001 46 opvoeringen van hernemingen tellen en 230 in 2015-2016. Er zijn ook meer opvoeringen van nieuwe creaties, maar dit gaat over beperkte aantallen.

Bij grafieken 3 en 4 zagen we dat de groei in buitenlandse opvoeringen buiten Nederland plaatsvond. Dankzij grafiek 5 weten we dat het hier in de eerste plaats gaat over een toename van het aantal opvoeringen van hernemingen. Hier zien we een bevestiging van de stelling uit *Productie en spreiding. Een bodemonderzoek* dat er een verband is tussen internationalisering en langere speelreeksen van producties. Frankrijk, andere landen in Europa en landen buiten Europa bieden een uitbreiding van de speelmogelijkheden buiten de traditionele afzetmarkten Vlaanderen en Nederland. Om dat internationale speelveld te bedienen, houden bepaalde gezelschappen en productiehuizen oudere producties langer op het repertoire. Dit resulteert in langere speelreeksen en dus een toename van opvoeringen van hernemingen in de databank van Kunstenpunt.[08]

Bij deze ontwikkeling is Nederland een minder prominente plaats gaan innemen in het internationale verhaal. De markt in Nederland zit wel anders in elkaar dan in andere landen. Zoals grafiek 5 aantoont, wijken de aantallen opvoeringen van hernemingen en van nieuwe creaties niet zo sterk van elkaar af als in Frankrijk, de rest van Europa of de rest van de wereld. Bovendien blijft Nederland een cruciaal afzetgebied voor nieuwe creaties: in 2015-2016 wordt hier nog steeds meer nieuw Vlaams werk werd opgevoerd dan in andere buitenlanden. **Grafiek 6** vertelt ons hoe Nederland ook op een ander vlak een belangrijke rol speelt.

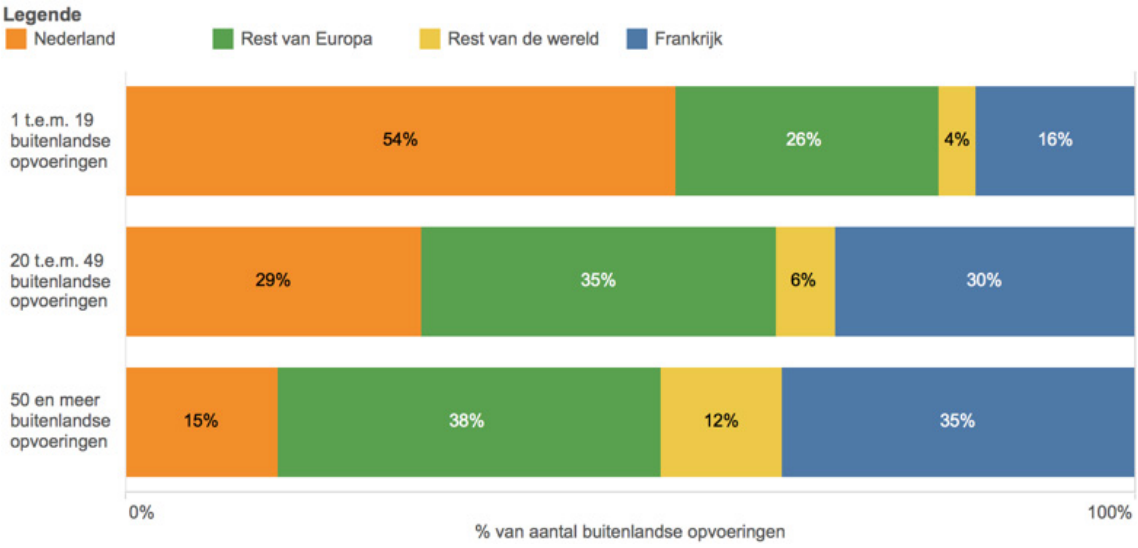

GRAFIEK 6 Het aandeel van Nederland, Frankrijk, de rest van Europa en de rest van de wereld in de internationale spreiding van producties met veel en weinig buitenlandse opvoeringen (2000-2016)

08 Janssens en Hesters, *Productie en spreiding. Een bodemonderzoek*, pp. 22-26 en 34.

In grafiek 6 hebben we alle 33.533 opvoeringen in het buitenland tussen 2000 en 2016 samengenomen en verdeeld in drie categorieën van gelijkaardige grootte. De categorieën werden opgemaakt volgens het aantal buitenlandse opvoeringen per productie. Bovenaan vinden we opvoeringen van producties die maximaal negentien keer speelden in het buitenland (in absolute cijfers gaat het over 11.404 opvoeringen van 2.136 producties). In het midden bevinden zich de opvoeringen van producties die tussen de twintig en de negenenveertig keer in het buitenland te zien waren (in absolute cijfers: 11.415 opvoeringen van 409 producties). Onderaan bevinden zich de opvoeringen van producties die vijftig keer of meer in het buitenland stonden (in absolute cijfers: 10.714 opvoeringen van 150 producties).

In elke balk is het aantal buitenlandse opvoeringen naar percentages omgezet. Wat ons interesseert, is het aandeel binnen elke categorie van opvoeringen in Nederland (oranje), in Frankrijk (blauw), in de rest van Europa (groen) en in de rest van de wereld (geel).

De bovenste balk kleurt voor meer dan de helft oranje: 54% van alle opvoeringen in deze categorie vond plaats in Nederland. Voor producties die relatief weinig in het buitenland spelen is Nederland dus de belangrijkste afzetmarkt buiten België. In de andere categorieën is het oranje aandeel beduidend kleiner (29% in de middelste balk, 15% in de onderste). Naarmate het aantal buitenlandse opvoeringen per productie hier stijgt, daalt het aandeel van spelen in Nederland.

Frankrijk vertoont het omgekeerde beeld van Nederland: 16% van de opvoeringen in de bovenste categorie vond plaats in Frankrijk, tegenover 30% in de middelste en 35% in de onderste. Ook andere Europese landen worden een belangrijkere afzetmarkt naarmate het aantal buitenlandse opvoeringen van een productie stijgt (26% in de bovenste balk, 35% en 38% in de middelste en onderste balken).

Hier kunnen we opnieuw de link leggen met Productie en spreiding. Een bodemonderzoek. In deze studie worden twee verschillende spreidingsmodellen besproken aan de hand van de producties van Ontroerend Goed en LAZARUS.[09] Ontroerend Goed beantwoordt aan het model van het internationaal georiënteerde gezelschap met voorstellingen die vooral in het buitenland spelen. De meeste opvoeringen van hun producties bevinden zich in de onderste balk van grafiek 6 en waren te zien in verschillende landen (vooral het Verenigd Koninkrijk). Naast titels van Ontroerend Goed, komen we hier onder andere producties van Les Ballets C de la B, Peeping Tom, Rosas en Berlin tegen. Als we de inzichten van grafieken 5 en 6 combineren, hoeft het niet te verbazen dat veel buitenlandse opvoeringen van deze gezelschappen hernemingen zijn. Hun internationale afzetmarkt is vrij breed, waardoor ze hun producties meerdere seizoenen op het programma kunnen houden.

Grafiek 6 brengt ons ten slotte nog bij twee belangrijke bedenkingen bij het verhaal van internationalisering tot nu toe. Hoewel de drie balken in absolute cijfers een gelijkaardig aantal buitenlandse opvoeringen omvatten, verwijzen ze elk naar een verschillend aantal producties. Zo ligt het aantal producties met minder dan twintig buitenlandse opvoeringen (2.136) bijna vier keer hoger dan het aantal producties van de andere twee balken samengeteld (409 + 150). Een minderheid van de Vlaamse producties — en van de gezelschappen en de productiehuizen — staat in voor het gros van de internationale spreiding.

---

09 Janssens en Hesters, *Productie en spreiding. Een bodemonderzoek*, pp. 31-35.

Een tweede bedenking is dat de Vlaamse podiumkunsten dan wel zijn uitgewaaierd over de hele wereld, maar dat de internationale spreiding in de eerste plaats toch een Europees verhaal is. In de categorie van opvoeringen van producties die twintig tot en met negenenveertig keer in het buitenland speelden, is het aandeel van opvoeringen in landen buiten Europa (6%) niet zo veel groter dan in de bovenste categorie (4%). In de categorie van vijftig en meer buitenlandse opvoeringen is het gele aandeel dubbel zo groot, maar betreft het 'slechts' 12%.

De databank van Kunstenpunt laat ons toe om in te zoomen tot op het niveau van de speelplek. Dit niveau van detail biedt ons nog een ander perspectief op de internationale spreiding. We namen alle buitenlandse opvoeringen tussen 2000 en 2016 samen (33.533 in totaal) om te kijken welke speelplekken in deze zestien seizoenen het vaakst Vlaams werk toonden. **Tabel 1** lijst de top tien op van buitenlandse speelplekken met het hoogste aantal opvoeringen van Vlaamse producties.

Speelplek	Aantal opvoeringen
De Brakke Grond	1.026
De Rotterdamse Schouwburg	902
Stadsschouwburg Amsterdam	581
Théâtre de la Ville	533
Théâtre de la Bastille	527
Toneelschuur	423
Stadsschouwburg Utrecht	399
Frascati	302
Theater Kikker	278
Grand Theatre Groningen	271

TABEL 1 Top tien van buitenlandse speelplekken voor Vlaamse gezelschappen en productiehuizen (2000-2016)

De namen van de speelplekken en de aantallen opvoeringen hebben in tabel 1 de kleur meegekregen van de regio waarin ze gelegen zijn. In een eerste oogopslag valt op dat de top tien voornamelijk oranje kleurt, wat verwijst naar Nederlandse speelplekken. De Brakke Grond[10] in Amsterdam was over het geheel van onderzochte seizoenen genomen de speelplek bij uitstek voor Vlaams werk in het buitenland. Daarna volgen nog twee Nederlandse zalen, de Rotterdamse Schouwburg en de Stadsschouwburg Amsterdam. Er bevinden zich slechts twee speelplekken in de top tien die niet in Nederland zijn gelegen: Théâtre de la Ville en Théâtre de la Bastille in Parijs (aangegeven in het blauw van Frankrijk).

10 De Brakke Grond is een Vlaams kunstencentrum en wordt ondersteund door de Vlaamse Gemeenschap, maar omdat het gelegen is in Nederland wordt het hier als een buitenlandse speelplek beschouwd.

Hoe zijn de verhoudingen als we deze grote verzameling van buitenlandse opvoeringen splitsen in de drie categorieën die we eerder hanteerden? In **tabel 2** zien we van links naar rechts de top tien van buitenlandse speelplekken voor producties met maximaal negentien buitenlandse opvoeringen, voor producties met twintig tot en met negenenveertig buitenlandse opvoeringen en voor producties die vijftig keer en meer in het buitenland werden opgevoerd.

Producties met 1 t.e.m. 19 buitenlandse opvoeringen		Producties met 20 t.e.m. 49 buitenlandse opvoeringen		Producties met 50 en meer buitenlandse opvoeringen	
De Brakke Grond	781	Théâtre de la Bastille	365	Théâtre de la Ville	239
De Rotterdamse Schouwburg	490	De Rotterdamse Schouwburg	303	Stadsschouwburg Amsterdam	112
Toneelschuur	302	Stadsschouwburg Amsterdam	290	De Rotterdamse Schouwburg	109
Stadsschouwburg Utrecht	239	Théâtre de la Ville	205	Théâtre de la Bastille	93
Frascati	199	De Brakke Grond	167	La rose des vents	86
Theater Kikker	190	Théâtre Garonne	164	Théâtre Garonne	79
Stadsschouwburg Amsterdam	179	Stadsschouwburg Utrecht	112	De Brakke Grond	78
Grand Theatre Groningen	174	Künstlerhaus Mousonturm	111	PACT Zollverein/CZNRW	74
De Verkadefabriek	141	Terschelling - Oerol	105	Théâtre du Merlan	73
Plaza Futura	126	HAU Hebbel Am Ufer	103	Centro Cultural de Belém	71

TABEL 2 Top tien van buitenlandse speelplekken voor producties met veel en weinig buitenlandse opvoeringen (2000-2016)

De hele top tien van speelplekken voor opvoeringen van producties die maximaal negentien keer in het buitenland speelden (links) is oranje. Hier zien we het beeld van grafiek 6 bevestigd: ook op het niveau van de speelplekken is Nederland de belangrijkste afzetmarkt voor deze categorie van producties. Net zoals in tabel 1 staan de Brakke Grond en de Rotterdamse Schouwburg hier op de eerste en tweede plaats.

In de middelste categorie duiken er andere kleuren op in de top tien. Helemaal bovenaan vinden we een Franse speelplek (blauw), Théâtre de la Bastille. Er zijn daarnaast nog twee Franse speelplekken in de top tien (Théâtre de la Ville en Théâtre Garonne). Nu zien we ook speelplekken uit andere Europese landen (groen): Künstlerhaus Mousonturm en Hebbel Am Ufer in Duitsland. De helft van de top tien zijn Nederlandse zalen.

Bij de opvoeringen van producties die vijftig keer en meer te zien waren in het buitenland (rechts) vinden we meer Franse speelplekken. De helft van de top tien kleurt hier blauw, met Théâtre de la Ville op de

eerste plaats. Daarnaast zijn er drie Nederlandse speelplekken en twee uit andere Europese landen: PACT Zollverein in Duitsland en Centro Cultural de Belém in Portugal.

Zoals bij grafiek 6 zien we dat het belang van Nederland kleiner is naarmate een productie meer buitenlandse opvoeringen heeft. Tabel 2 biedt echter een nieuw inzicht: ook in de middelste en rechtse categorie vinden we Nederlandse speelplekken in de top tien terug. Het zijn bovendien dezelfde drie namen in elke deeltabel: de Brakke Grond, de Rotterdamse Schouwburg en Stadsschouwburg Amsterdam. In de zestien onderzochte seizoenen programmeerden deze speelplekken dus zowel producties die weinig in het buitenland te zien waren als (sterk) internationaal georiënteerd werk.

Tot nu toe zagen we een aantal interessante verschillen tussen Nederland en Frankrijk. Waar de eerste vooral belangrijk is voor nieuwe creaties en werk dat uitzonderlijk tourt in het buitenland, zien we in de laatste voornamelijk hernemingen en werk dat zich voornamelijk op het buitenland richt. Kan het perspectief van de speelplekken ons nog meer inzichten op dit vlak opleveren? In **grafiek 7** focussen we exclusief op de Nederlandse en de Franse speelplekken.

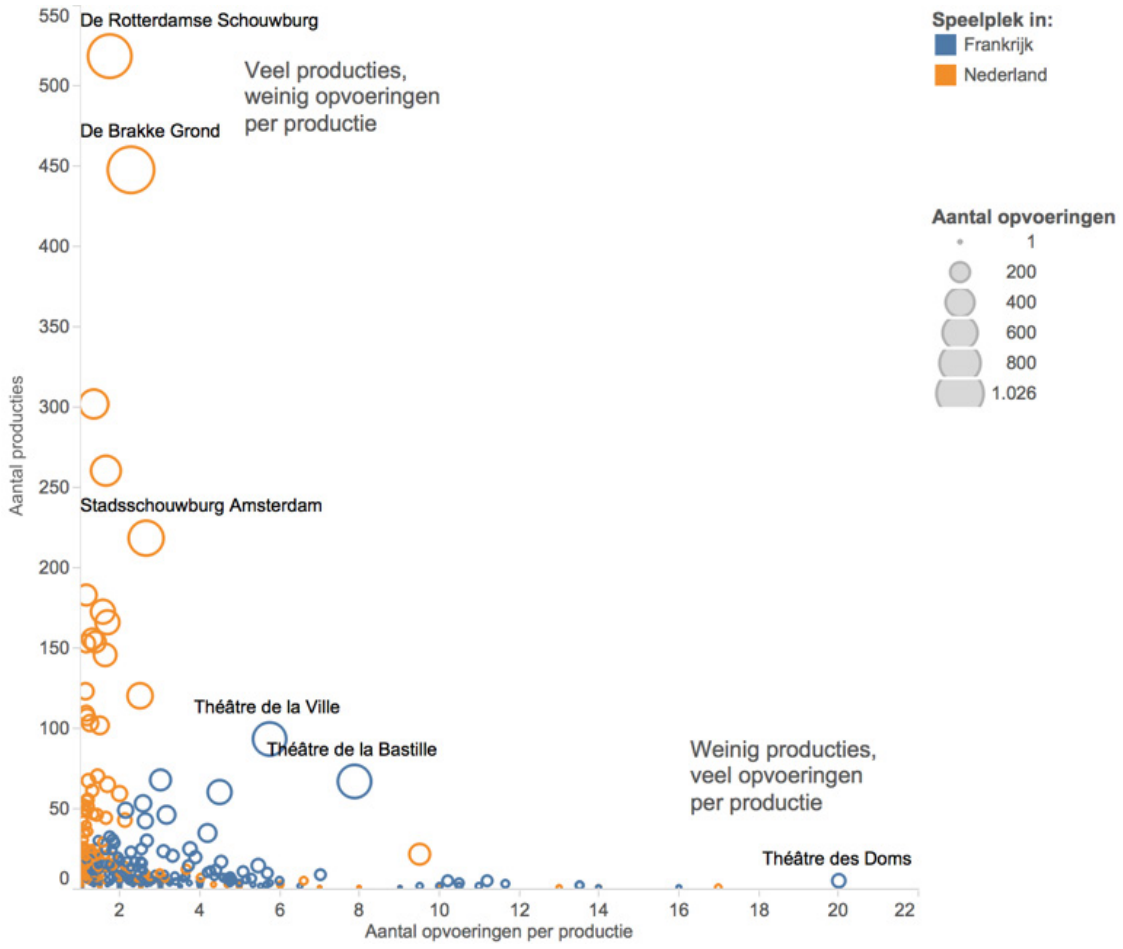

GRAFIEK 7 Speelplekken in Nederland en Frankrijk en de manier waarop ze Vlaamse producties programmeerden (2000-2016)

In grafiek 7 is elke Nederlandse en Franse speelplek weergegeven waar tenminste één opvoering van een Vlaamse productie plaatsvond tussen 2000 en 2016. In totaal tellen we 1441 speelplekken (594 Nederlandse en 847 Franse). Elke cirkel staat voor één speelplek. De oranje cirkels zijn Nederlandse, de blauwe zijn Franse. Hoe groter de cirkel, hoe meer Vlaamse opvoeringen deze speelplek op het programma had. Bij de top vijf is telkens de naam vermeld (de Brakke Grond, de Rotterdamse Schouwburg, Stadsschouwburg Amsterdam, Théâtre de la Ville en Théâtre de la Bastille).

De positie van elke cirkel wordt bepaald door twee getallen: het aantal unieke Vlaamse producties dat door de speelplek werd geprogrammeerd tussen 2000 en 2016 (weergegeven op de verticale as) en het gemiddeld aantal opvoeringen per productie dat op die speelplek te zien was in diezelfde periode (weergegeven op de horizontale as).

Als een speelplek zich linksboven bevindt, betekent dit dat deze tussen 2000 en 2016 veel verschillende Vlaamse producties programmeerde, maar dat deze producties er gemiddeld weinig werden opgevoerd. Helemaal linksboven vinden we de Rotterdamse Schouwburg. Over alle onderzochte seizoenen heen, boekte deze speelplek 518 verschillende producties van Vlaamse gezelschappen of productiehuizen. Deze waren er gemiddeld 1,74 keer te zien.

Rechtsonder vinden we de speelplekken die een beperkt aantal Vlaamse producties boekten tussen 2000 en 2016, maar relatief veel opvoeringen van deze producties programmeerden. De speelplek helemaal rechtsonder is Théâtre des Doms — een theater dat een initiatief is van de Franse Gemeenschap in België, maar dat gevestigd is in Avignon. Er stonden in de onderzochte seizoenen in totaal vijf producties op het programma waar een Vlaamse hoofdproducent aan verbonden was. Elke productie stond er gemiddeld twintig keer op de planken.

Als we de grafiek naar linksboven volgen, komen we vooral grote oranje cirkels tegen: de belangrijke Nederlandse speelplekken voor Vlaams werk. De grote blauwe cirkels, de belangrijke Franse speelplekken, vinden we veeleer rechtsonder. We kunnen hieruit afleiden dat de belangrijke Nederlandse podia geneigd zijn om veel verschillende Vlaamse producties op hun affiche te zetten, maar voor een beperkt aantal speelmomenten. De belangrijke Franse podia neigen naar de omgekeerde praktijk: zij kiezen voor een beperkt aantal Vlaamse producties, maar bieden deze relatief veel speelmomenten. Dit suggereert een verschil in programmeringsgedrag tussen Nederland en Frankrijk.

We moeten echter voorzichtig zijn dat we deze stelling niet op alle Nederlandse en Franse speelplekken projecteren. Het gros van de 594 Nederlandse en de 847 Franse speelplekken — de kleine oranje en blauwe cirkels — bevindt zich linksonder in de grafiek: weinig verschillende producties op het programma en gemiddeld weinig opvoeringen per productie. Bovendien zien we tussen de blauwe cirkels rechtsonder ook enkele oranje: Nederlandse speelplekken die eerder een beperkt aantal Vlaamse producties boekten, maar deze gemiddeld veel lieten opvoeren.

3. Productie en internationalisering

In de inleiding gaven we aan dat het internationale verhaal van de podiumkunsten zich niet alleen afspeelt op het vlak van presentatie, maar ook op het vlak van productie. Vooraleer we bekijken hoe internationaal de productie van Vlaamse podiumkunsten is, kijken we eerst naar het totaalbeeld.

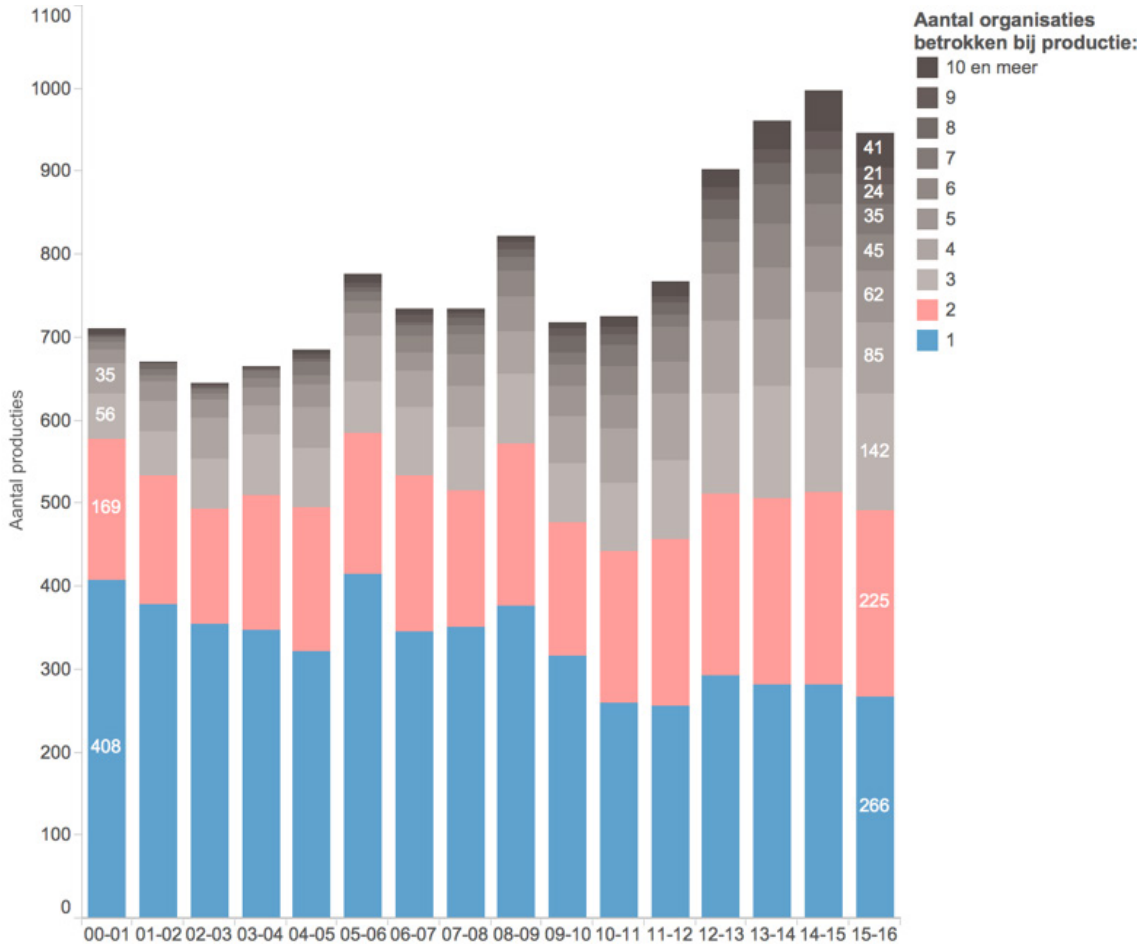

GRAFIEK 8 Aantal producties naargelang het aantal organisaties dat erbij betrokken was, per seizoen (2000-2016)

In **grafiek 8** gaan we aan de slag met dezelfde gegevens als in grafiek 1: het totale aantal producties waarbij tenminste één (via het Kunstendecreet of verwante Vlaamse ondersteuningsmechanismen) gesubsidieerd gezelschap of productiehuis betrokken is geweest als hoofdproducent of coproducent, tussen 2000 en 2016.[11]

11 In grafiek 8 en volgende worden enkele producties niet opgenomen, waardoor de exacte aantallen per seizoen licht afwijken van grafiek 1. De reden is dat er bij deze producties geen of onvoldoende gegevens over de betrokken organisaties voorhanden zijn.

De databank van Kunstenpunt houdt van elke productie bij welke organisaties als hoofd- of coproducent worden vermeld in de credits. Het gaat het voornamelijk over gesubsidieerde gezelschappen en productiehuizen uit de podiumkunsten, uit Vlaanderen en daarbuiten. Daarnaast vinden we onder andere niet-gesubsidieerde gezelschappen, cultuurcentra, musea, muziekensembles, instellingen voor hoger (kunst) onderwijs of stedelijke overheden.

Dankzij de databank weten we dus hoeveel organisaties er bij elke productie betrokken waren. Dit laat ons toe om de producties op te delen in categorieën naargelang het aantal organisaties in de credits. Deze categorieën passen we toe in grafiek 8: blauw zijn producties waarbij één organisatie betrokken is, roze zijn producties met twee betrokken organisaties en in grijswaarden zijn de producties aangegeven waaraan drie of meer organisaties bijdroegen.

Als we het eerste met het laatste seizoen vergelijken, merken we enkele veranderingen op. Bij 408 van alle producties in 2000-2001 is maar één organisatie — de hoofdproducent — betrokken (meer dan de helft van de producties in dat seizoen). In 2015-2016 beslaat het aandeel van deze categorie 266 producties (of 28% van alle producties in dat seizoen).

Het aandeel van producties waarbij twee organisaties betrokken zijn — twee hoofdproducenten of één hoofdproducent die samenwerkt met één coproducent — is gestegen: 169 in 2000-2001, tegenover 225 in 2015-2016.

Het aandeel van producties waarbij drie of meer organisaties betrokken waren, is nog sterker uitgebreid. In 2000-2001 tellen we 133 producties in al deze categorieën samen (19% van de totale productie in dat seizoen). In 2015-2016 zijn dit er 455, of bijna de helft (48%) van alle producties in dat seizoen.

Doorheen de zestien onderzochte seizoenen zijn samenwerkingen tussen twee en vooral drie en meer organisaties couranter geworden. Hoe zit het met samenwerkingen tussen Vlaamse organisaties en buitenlandse partners? Zijn ook deze couranter geworden?

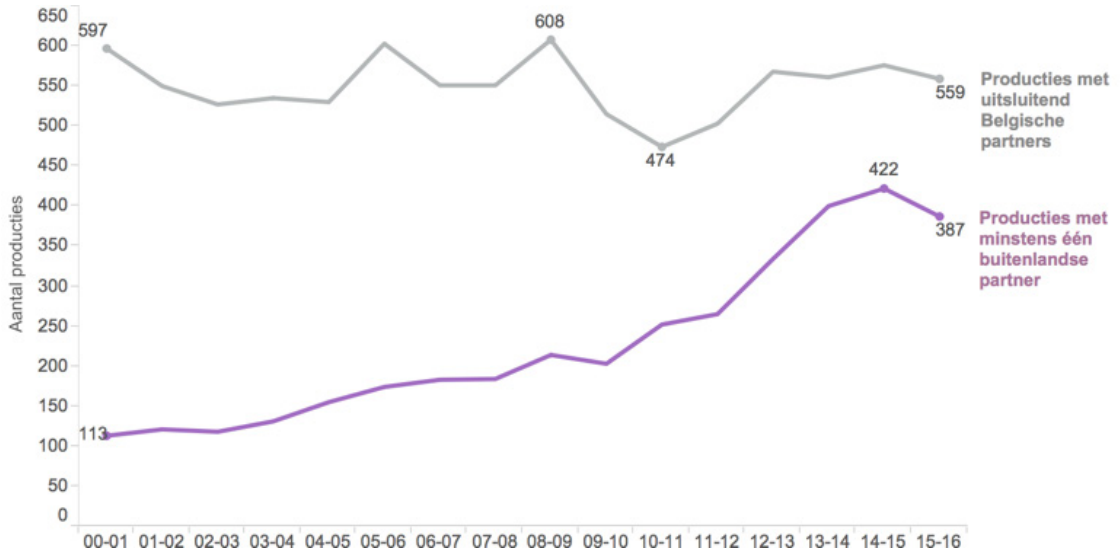

GRAFIEK 9 Producties met uitsluitend Belgische partners en met minstens één buitenlandse partner, per seizoen (2000-2016)

Grafiek 9 geeft opnieuw het totale aantal producties per seizoen weer waarbij minstens één Vlaams gesubsidieerd gezelschap of productiehuis betrokken is geweest als hoofdproducent of coproducent.

De grijze lijn stelt het aantal producties met uitsluitend Belgische partners voor.[12] Hieronder bevinden zich bijvoorbeeld alle producties van LAZARUS, de Roovers of Action Zoo Humain. In 2000-2001 tellen we 597 samenwerkingen tussen exclusief Belgische partners. In 2015-2016 is dit aantal 559. In de seizoenen daartussen fluctueert het aantal wel vaak, maar het stijgt nergens boven 608 (in 2008-2009) en daalt nergens onder 474 (in 2010-2011).

De paarse lijn verwijst naar het aantal producties met minstens één buitenlandse partner. Het kan hierbij gaan over samenwerkingen tussen Belgische hoofdproducenten en buitenlandse hoofd- of coproducenten, zoals enkele producties van Ontroerend Goed met Britse of Australische partners (*A game of you, A history of everything, Fight Night*) of dansvoorstellingen van Rosas waaraan coproducenten van over heel Europa verbonden zijn (*En Atendant, Cesena, Golden Hours*). De paarse lijn omvat echter ook producties van buitenlandse gezelschappen waaraan één Belgische coproducent verbonden is. Veel titels die door Kunstenfestivaldesarts worden gecoproduceerd, bijvoorbeeld, hebben alleen een buitenlandse hoofdproducent.

Het verloop van de paarse lijn biedt een antwoord op onze vraag naar het aantal internationale samenwerkingen. Het aantal producties waarbij Belgische (waaronder dus vooral Vlaamse, zie voetnoot 12) én buitenlandse organisaties samenwerken, is sterk gestegen: van 113 producties in 2000-2001 tot een piek van 422 in 2014-2015. In 2015-2016 daalt dit aantal tot 387.

Tussen 2000 en 2016 is dus zowel het aantal samenwerkingen tussen meerdere organisaties toegenomen als het aantal samenwerkingen met buitenlandse organisaties. Als er een verband tussen beide trends is, is de kans groot dat het aantal unieke buitenlandse organisaties in de databank van Kunstenpunt gestegen is gedurende deze periode. Een blik op de gegevens bevestigt dit: van 130 buitenlandse organisaties in 2000-2001 naar 527 in 2015-2016. In dit laatste seizoen tellen we zelfs meer buitenlandse dan Belgische organisaties (418 in totaal).

Deze indrukwekkende stijging verdient wel enkele kanttekeningen. Zo maken deze cijfers geen onderscheid tussen hoofd- en coproducenten. Er is een belangrijk verschil in de rol die ze vervullen. Een hoofdproducent is een gezelschap of een productiehuis die een productie creëert en opvoert. De hoofdproducent zoekt vaak 'mede-investeerders': coproducenten die de productie mee helpen bekostigen (soms gaat het over een beperkte bijdrage) en eventueel speelmogelijkheden bieden. In **grafiek 10** maken we het onderscheid tussen buitenlandse hoofdproducenten (de groene lijn) en coproducenten (de oranje lijn).

12 De databank maakt geen bijkomend onderscheid tussen Vlaamse en niet-Vlaamse organisaties. De overgrote meerderheid van Belgische organisaties in de databank is echter wel gevestigd in Vlaanderen of Brussel. Bij slechts een kleine fractie gaat het over Waalse organisaties.

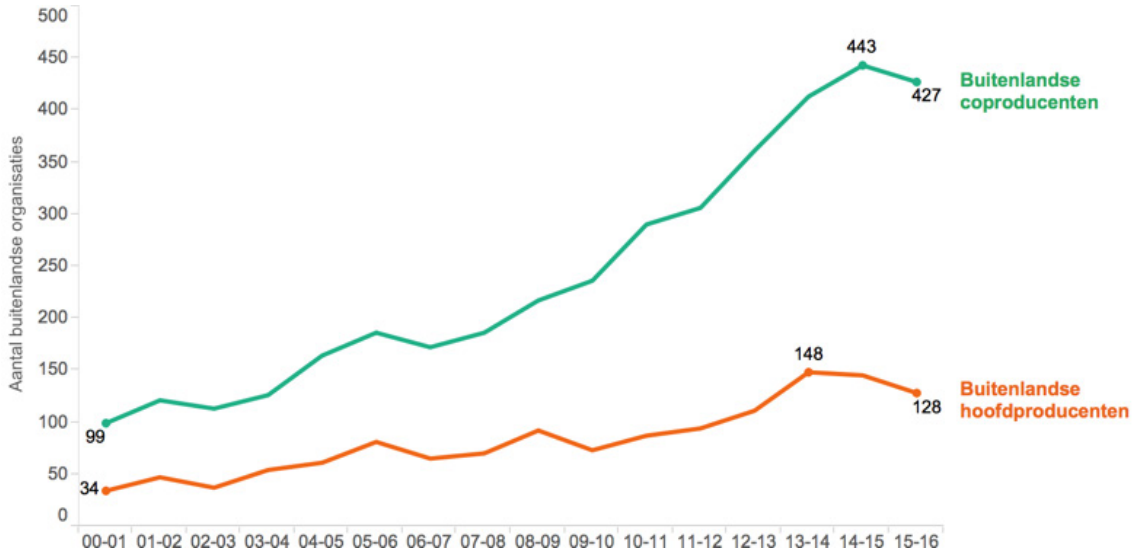

GRAFIEK 10 Aantal buitenlandse hoofd- en coproducenten, per seizoen (2000-2016)

Grafiek 10 geeft aan dat vooral het aantal buitenlandse coproducenten sterk gestegen is in de databank: van 99 in 2000-2001 tot een hoogtepunt van 443 in 2014-2015. In het laatste seizoen zien we een lichte daling tot 427 buitenlandse coproducenten. Maar ook het aantal buitenlandse hoofdproducenten is opvallend toegenomen: van 34 in het eerste seizoen tot 148 in 2013-14. Wederom is er een lichte daling op het einde van de onderzochte periode, met 128 hoofdproducenten in 2015-16.

Bij deze cijfers hoort echter een andere belangrijke kanttekening. Sommige van deze buitenlandse hoofd- en coproducenten hebben slechts een beperkte band met de podiumkunsten in Vlaanderen en Brussel. Gala van de Franse choreograaf Jérôme Bel, bijvoorbeeld, is opgenomen in de databank van Kunstenpunt omdat Kaaitheater en Zinnema deze productie coproduceerden. Er is geen Vlaamse hoofdproducent aan verbonden. Naast de twee Vlaamse coproducenten zijn er nog elf buitenlandse coproducenten betrokken bij Gala. Dit betekent dus dat er via deze productie twaalf buitenlandse organisaties (één hoofdproducent en elf coproducenten) in de databank zijn terechtgekomen. Onder die twaalf bevinden er zich organisaties die voor het overige nauwelijks een relatie hebben met het Vlaamse podiumkunstenveld.

Als we de gegevens van grafiek 10 beperken tot de producties met tenminste één Vlaamse hoofdproducent, tellen we in het eerste seizoen 89 buitenlandse coproducenten en 17 buitenlandse hoofdproducenten. Maar ook met deze filter zien we een beeld van groei. Het aantal buitenlandse coproducenten van Vlaamse producties is doorheen de onderzochte periode stapsgewijs toegenomen, tot een hoogtepunt van 303 in 2015-2016 — meer dan een verdrievoudiging over zestien seizoenen dus. Het aantal buitenlandse hoofdproducenten dat samenwerkte met een Vlaamse hoofdproducent is minder sterk toegenomen: in de laatste drie seizoenen vinden we de hoogste cijfers en schommelt hun aantal tussen 50 en 55.

We kunnen onze eerdere deelconclusie nu verfijnen: sinds het begin van het nieuwe millennium zijn er meer samenwerkingen tussen meerdere organisaties, meer samenwerkingen met buitenlandse organisaties en bevinden zich onder die organisaties vooral meer buitenlandse coproducenten.

Dit laatste kan men ook anders verwoorden: het aantal buitenlandse investeringen in Vlaamse producties is toegenomen.[13] (Hier wordt voor alle duidelijkheid geen uitspraak gedaan over de waarde van die (co) productiebudgetten: meer investeringen betekenen niet noodzakelijk dat er meer geld voorhanden is voor producties dan vroeger.)

We hebben aanwijzingen dat het ook in de andere richting werkt. In de databank vinden we voor seizoen 2000-2001 18 buitenlandse hoofdproducenten die samenwerken met een Vlaamse coproducent. In 2013-2014 zijn dit er 104. In vergelijking met het begin van de onderzochte periode zijn er dus meer buitenlandse hoofdproducenten die een Vlaamse coproducent aantrekken. Hun aantal blijft gelijk in 2014-2015, maar daalt in 2015-2016 naar 82.

Het is mogelijk dat de groei aan buitenlandse samenwerkingen een limiet heeft bereikt in de meest recente seizoenen. Het aantal producties met minstens één buitenlandse partner daalt in 2015-2016 (grafiek 9) en hetzelfde gebeurt met de totale aantallen van buitenlandse hoofd- en coproducenten (grafiek 10).
De aantallen buitenlandse hoofdproducenten die samenwerken met Vlaamse hoofdproducenten zijn gestagneerd in de laatste seizoenen. Het enige cijfer dat stijgt tot het laatste onderzochte seizoen is dat van de buitenlandse coproducenten van Vlaamse hoofdproducties.

Nu we een overzicht hebben van de aantallen buitenlandse partners, kunnen we kijken naar hun herkomst. **Grafiek 11** leert ons uit welke landen deze organisaties afkomstig zijn.

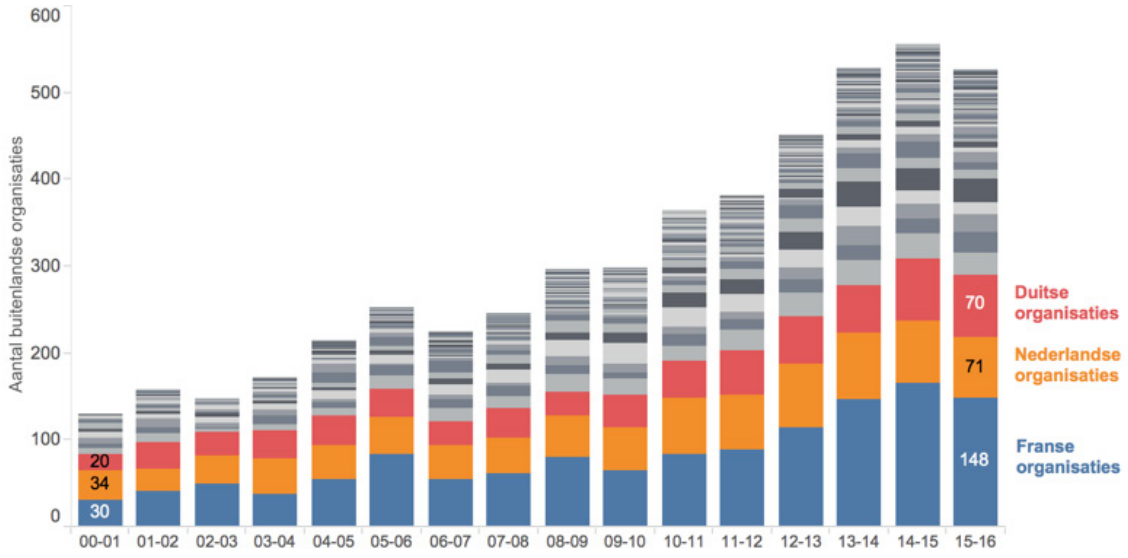

GRAFIEK 11 Aantal buitenlandse organisaties per seizoen, met aanduiding van waar ze afkomstig zijn (2000-2016)

13 De trend om met meer internationale coproducties te werken is overigens niet nieuw voor de onderzochte periode, zie: Janssens en Moreels, “Metamorfose in podiumland”, pp. 73-76; Janssens, “Metamorphosis Revisited”, pp. 44-46.

In grafiek 11 wordt het onderscheid tussen hoofd- en coproducenten opnieuw opgeheven en worden de unieke namen van alle buitenlandse organisaties opgeteld per seizoen. In elk seizoen is met een kleur aangegeven uit welk land die buitenlandse organisaties afkomstig zijn.

De drie voornaamste nationaliteiten zijn met een aparte kleur gemarkeerd: Franse (blauw), Nederlandse (oranje) en Duitse organisaties (rood). In alle seizoenen maken zij deel uit van de top drie van nationaliteiten. In 2000-2001 zijn er 34 Nederlandse, 30 Franse en 20 Duitse organisaties als hoofd- of coproducent opgenomen in de databank. Het aantal Franse partners is het sterkst gestegen: in 2015-2016 zijn er 148, ongeveer vijf keer meer als het eerste seizoen. Bij de Nederlandse en Duitse organisaties liggen deze aantallen lager, respectievelijk 71 en 70.

De andere nationaliteiten zijn in grijswaarden weergegeven. Hieronder zijn de meeste organisaties afkomstig uit andere landen in Europa (na de top drie komen de meeste organisaties uit het Verenigd Koninkrijk, Italië, Spanje, Oostenrijk en Zwitserland).

Niet alleen het aantal partners, maar ook het aantal verschillende nationaliteiten ligt hoger in het laatste seizoen — wat merkbaar is in het toenemend aantal grijze streepjes aan de top van elke balk. In 2000-2001 zijn er partners uit 14 verschillende landen. In 2015-2016 zijn dit er 48. Het productienetwerk van de Vlaamse gezelschappen en productiehuizen is dus doorheen de zestien onderzochte seizoenen vertakt over steeds meer landen uit de hele wereld. In de eerste plaats blijft het wel een netwerk van Europese organisaties.

4. De relatie tussen internationale spreiding en productie

Tussen 2000 en 2016 zijn zowel de spreiding als de productie van Vlaamse gesubsidieerde podiumkunsten internationaler geworden. Er zijn in de laatste seizoenen meer opvoeringen in meer verschillende landen buiten België en er zijn meer buitenlandse partners uit meer verschillende landen dan in het begin van de onderzochte periode. Een verband tussen beide ligt voor de hand, aangezien het engagement van een gezelschap, een productiehuis of een festival meestal ook speelbeurten op dat festival of in de schouwburg van die partner inhoudt.

Om het verband tussen de sterke internationale spreiding en de internationalisering van de productie te onderzoeken, bekijken we in **grafiek 12** opnieuw de opvoeringen in het buitenland (zie ook grafiek 3).[14] Nu maken we een onderscheid tussen opvoeringen van producties met minstens één buitenlandse hoofd- of coproducent (de paarse lijn) en opvoeringen van producties met uitsluitend Belgische hoofd- en coproducenten (de grijze lijn).

---

14 Zoals bij grafiek 3 gaat het uitsluitend over opvoeringen van producties met tenminste één Vlaamse hoofdproducent. Zoals eerder werd uitgelegd, biedt de databank van kunsten slechts een gedeeltelijk beeld van opvoeringen van producties die wel Vlaamse coproducenten hebben maar geen Vlaamse hoofdproducent. Deze opvoeringen werden daarom niet opgenomen in dit deel van de analyse.

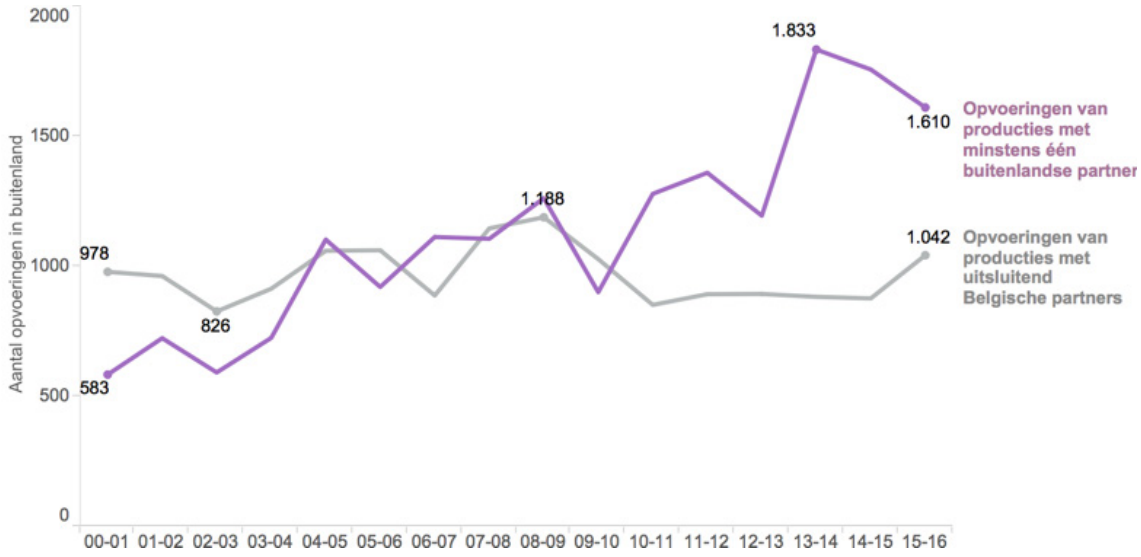

GRAFIEK 12 Opvoeringen in het buitenland van producties met minstens één buitenlandse partner en producties met uitsluitend Belgische partners, per seizoen (2000-2016)

We zien dat het aantal buitenlandse opvoeringen van producties met één of meerdere buitenlandse partners sterk is toegenomen: 583 opvoeringen buiten België in 2000-2001, tegenover 1.833 in piekseizoen 2013-2014. Daarna zien we een daling, maar in 2015-2016 spreken we nog steeds over 1.610 opvoeringen. De buitenlandse opvoeringen van producties met exclusief Belgische partners vertonen een stabieler beeld: 978 opvoeringen buiten België in 2000-2011, tegenover 1.042 in 2015-2016. Een piek is er in 2008-2009, met 1.188 buitenlandse opvoeringen. Het minste aantal buitenlandse shows noteren we in 2002-2003 (826).

Het beeld van grafiek 12, met een stijgende paarse lijn en een relatief stabiele grijze lijn, houdt natuurlijk verband met wat we zagen in grafiek 9: tussen 2000 en 2016 is het aantal producties met minstens één buitenlandse partner uitdrukkelijk gestegen, in tegenstelling tot het aantal producties met uitsluitend Belgische partners, waarin weinig verschil is tussen het begin en het einde van de onderzochte periode.

In grafiek 9 ligt in elk seizoen het aantal producties met uitsluitend Belgische partners wel hoger dan het aantal producties met minstens één buitenlandse partner. In grafiek 12, met het aantal buitenlandse opvoeringen van de producties, is de situatie anders. Tussen 2004-2005 en 2009-2010 loopt het aantal buitenlandse opvoeringen tussen beide types van producties ongeveer gelijk. Tussen 2010-2011 en 2015-2016 zijn er beduidend meer buitenlandse opvoeringen van producties met buitenlandse partners dan van producties met exclusief Belgische partners.

Uit deze observaties kunnen we afleiden dat de toename in het aantal buitenlandse opvoeringen tussen 2000 en 2016 (grafiek 3) vooral op het conto komt van producties met minstens één buitenlandse hoofd- of coproducent. Tezamen met de vaststelling dat in dezelfde periode het aantal buitenlandse hoofd- en vooral coproducenten sterk is gestegen (grafiek 10), krijgen we hier bevestiging van het verband tussen de groei in de internationale spreiding en de groei van de internationale productienetwerken.

Een grotere internationale spreiding beperkt zich echter niet tot meer opvoeringen in het buitenland. Het verwijst ook naar de geografische spreiding van die opvoeringen.

Is er een verschil tussen producties met en zonder buitenlandse partners als het gaat over (het aantal) landen waar gespeeld werd? In de twee volgende grafieken lichten we de buitenlandse opvoeringen van elk type apart uit.

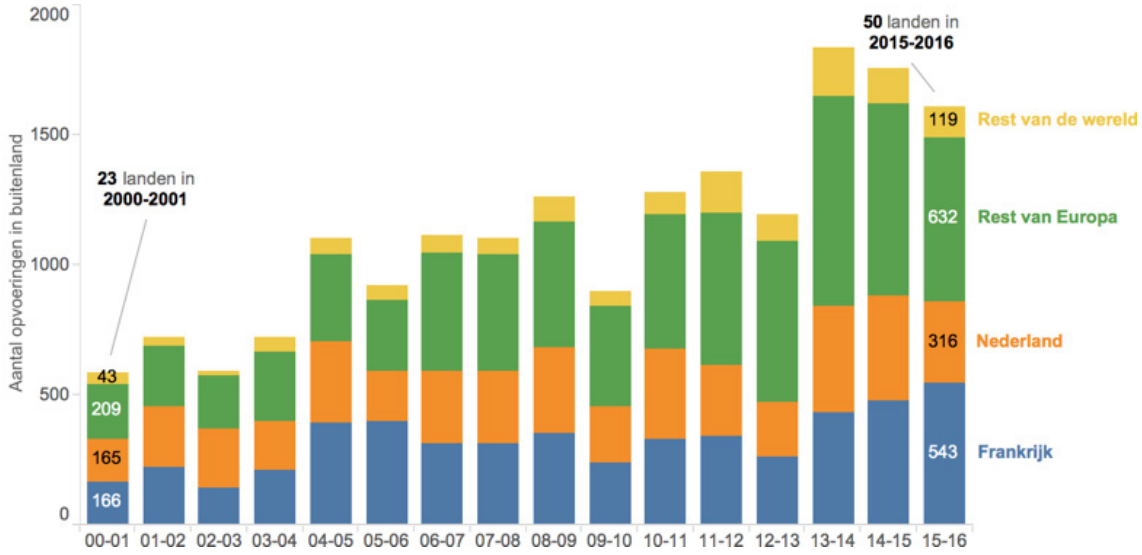

GRAFIEK 13 Opvoeringen in het buitenland van producties met minstens één buitenlandse partner, per seizoen (2000-2016)

Grafiek 13 heeft betrekking op de buitenlandse opvoeringen van producties met minstens één buitenlandse partner. Elke balk geeft het aantal per seizoen weer en is onderverdeeld naargelang de regio's waar de opvoeringen plaatsvonden: Frankrijk (blauw), Nederland (oranje), andere Europese landen (groen) en landen buiten Europa (geel).

Het aantal verschillende landen stijgt doorheen de seizoenen. In 2000-2001 tellen we 23 verschillende landen en in 2015-2016 zijn dit er 50.

Het aantal opvoeringen in elk van de vier regio's is ook toegenomen. Dit is vooral het geval voor Frankrijk, de rest van Europa en de rest van de wereld, waar ongeveer een verdrievoudiging heeft plaatsgevonden als we het eerste en het laatste seizoen vergelijken. Waar Frankrijk en Nederland in 2000-2001 samen de voornaamste afzetmarkten vormden (respectievelijk 166 en 165 opvoeringen) is Frankrijk in 2015-2016 met voorsprong het belangrijkste land met 543 opvoeringen. Het aantal Nederlandse opvoeringen in dat seizoen komt op 316.

Over het geheel van de zestien seizoenen genomen, tellen we de meeste opvoeringen in Frankrijk, gevolgd door Nederland en Duitsland (dat onderdeel is van het groene aandeel van andere Europese landen). Hier kunnen we de link leggen met grafiek 11 over de afkomst van buitenlandse partners, die vooral uit Frankrijk, Nederland en Duitsland bleken te komen. Dit doet vermoeden dat de toegenomen samenwerkingen met deze partners samenhangen met de gestegen speelkansen in die landen.

Vergelijken we grafiek 13 met grafiek 3, dan zien we de opvoeringen in Nederland op een andere manier evolueren. Het totale aantal opvoeringen in dat land is over het geheel van de seizoenen gedaald (835 in

2000-2001 tegenover 679 in 2015-2016). Het aantal opvoeringen in Nederland van producties met buitenlandse partners stijgt daarentegen (165 in 2000-2001 tegenover 316 in 2015-2016). Hoe valt de daling in het totale aantal opvoeringen in Nederland te verklaren?

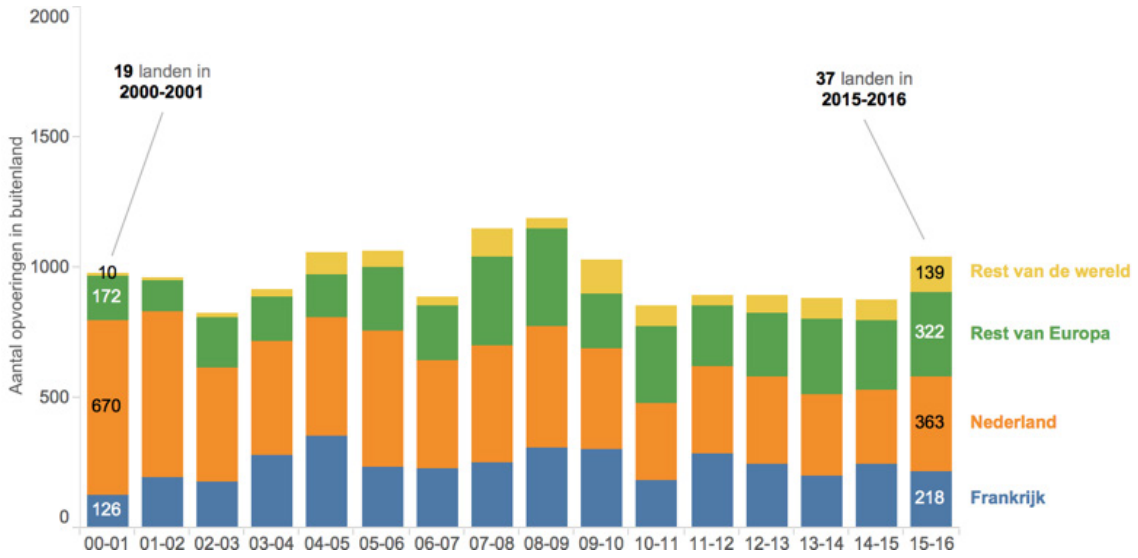

GRAFIEK 14 Opvoeringen in het buitenland van producties met uitsluitend Belgische partners, per seizoen (2000-2016)

Grafiek 14 vervolledigt onze kijk op de geografische spreiding. Hier worden de buitenlandse opvoeringen van producties met uitsluitend Belgische partners gevisualiseerd. We zagen al in grafiek 12 dat de aantallen relatief stabiel blijven doorheen de onderzochte seizoenen. Dat beeld van stabiliteit verandert echter als we de locaties van de buitenlandse opvoeringen zichtbaar maken. De 978 opvoeringen in 2000-2001 vonden plaats in 19 verschillende landen. De 1.042 opvoeringen in 2015-2016 vonden daarentegen plaats in 37 verschillende landen.

Opnieuw zijn de opvoeringen in vier verschillende regio's met een aparte kleur aangegeven. In het eerste seizoen werden er 670 opvoeringen (ongeveer twee derden) van exclusief Belgische producties in Nederland geprogrammeerd. In 2015-2016 zijn dit er nog 363. Hier ligt de oorzaak voor de daling van het totale aantal opvoeringen in Nederland in grafiek 3. De opvoeringen in Frankrijk, de rest van Europa en de rest van de wereld zijn dan weer toegenomen. Ook voor uitsluitend Belgische producties heeft internationaal werken een andere betekenis gekregen: de traditioneel sterke oriëntatie op de Nederlandse markt heeft plaatsgemaakt voor een diversere spreiding.

Laat ons tot slot dieper ingaan op de opvoeringen in Nederland. In **grafiek 15** verwijst de grijze lijn naar het aantal opvoeringen in dat land van exclusief Belgische producties (deze aantallen komen volledig overeen met wat in grafiek 14 oranje is gemarkeerd). De grijze lijn geeft de eerder vermelde daling goed weer (van 670 opvoeringen in 2000-2001 naar 363 in 2015-2016). De oranje lijn in grafiek 15 verwijst naar het aantal opvoeringen in Nederland van producties met Nederlandse partners. Dan is er nog de paarse lijn, die de opvoeringen weergeeft van producties met partners uit een ander buitenland dan Nederland (tel de aantallen van de oranje en van de paarse lijn op en je komt uit op wat in grafiek 13 oranje is gemarkeerd).

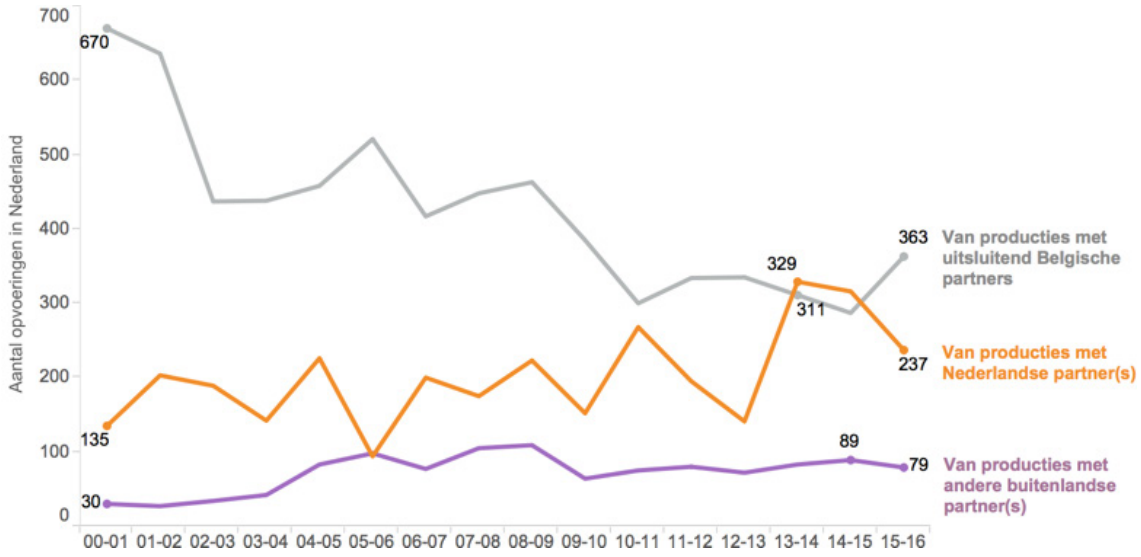

GRAFIEK 15 Opvoeringen in Nederland van producties met uitsluitend Belgische partners, met minstens één Nederlandse partner en met partners uit andere landen, per seizoen (2000-2016)

Vooral de verhouding tussen de grijze lijn en de oranje lijn is hier van belang. In 2000-2001 liggen deze nog ver uit elkaar. Naar het einde van de onderzochte periode toe, bevinden de lijnen zich veel dichter bij elkaar. Terwijl de producties met exclusief Belgische organisaties minder dan vroeger in Nederland spelen, worden producties met een Nederlandse partner verhoudingsgewijs meer opgevoerd in Nederland dan vroeger. Dit suggereert dat toegang tot het Nederlandse speelcircuit (iets) meer dan vroeger samenhangt met het hebben van een Nederlandse partner.[15]

15 Dit gegeven werd eerder behandeld in Janssens, Joye en Magnus, “Drama on the International Market”, pp. 116-117. De studie wijst op de impact van geslonken programmerings- en productiebudgetten in Nederland op het verhoogde aantal Nederlandse organisaties in de databank en het dalend aantal opvoeringen in dat land. De focus van de studie ligt evenwel op de periode 2006-2013 en maakt geen onderscheid tussen de opvoeringen van producties met Nederlandse partners en deze van producties met exclusief Belgische partners, waardoor men tot een andere interpretatie komt van het verband tussen het hebben van Nederlandse partners en spelen in Nederland.